

Components of Risky Behaviors Among High School Students: A Grounded Theory Research

Saeide Mohammadi Ahmadabadi

Master of Educational Psychology, Yazd University, Yazd, Iran

Ahmad Zandavanian Naeini

Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Kazem Barzegar Bafrooei

Associate Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Hossain Hassani

Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran

Zohreh Karami

Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran

Extended Abstract:

1. Introduction

The present study aims to explore the dimensions and components of risky behaviors among secondary school students in Ardakan city. Principals, through sound management practices, can both mitigate the conditions that foster the emergence of such risky behaviors and, when they do occur, implement appropriate strategies to minimize their adverse and disruptive consequences. Given that Ardakan has experienced significant population migration and profound sociocultural transformations over the past two decades, it provides a suitable context for examining this issue. Moreover, the notable lack of research on how school principals interact with and manage students exhibiting risky behaviors—the existing research gap in this area is

Corresponding Author: azand2000@yazd.ac.ir

How to Cite: Mohammadi Ahmadabadi, S., Zandavanian Naeini, A., Barzegar Bafrooei, K., Hassani, Karami, Z. (2026). h ddddy ff ,,, ee eellllll ll pppppppldddd eee mmmnnnnm ddd Components of Risky Behaviors Among High School Students: A Grounded Theory Research, *Journal of Counseling and Psychotherapy Culture*, 17(67), 187 -217. DOI: 10.22054/qccpc.2026.84261.3408

evident. Understanding effective approaches for engaging with students involved in such behaviors is therefore of paramount importance. Consequently, the current study attempts to investigate the prevalence of risky behaviors among secondary school students. Specifically, this research endeavors to answer the following questions:

1. What are the causal conditions, contextual factors, intervening conditions, strategies, and consequences related to risky behaviors among secondary school students?
2. What is the paradigmatic model of the dimensions and components of risky behaviors among secondary school students from the perspective of school principals?

Literature Review

In this study, risky behavior is the central category, divided into two types: behaviors endangering one's own health (e.g., substance use, smoking, unsafe intercourse) and behaviors threatening others' well-being (e.g., aggression, truancy, theft, running away from home). According to Bandura's social learning theory (1986), one of the results of the interaction between the individual and the environment is the acquisition of risky behaviors indirectly through media exposure, perceiving them as normative and subsequently adopting them in practice (cited in Samani & Behmanesh, 2010). Research has shown that the influence of social factors, particularly with key social institutions like family and school weaken (Erikson et al., 2000). Studies have shown that the influence of social factors, particularly with key social institutions like family and school weaken (Erikson et al., 2000). Samani & Behmanesh (2010) asserts that such behaviors are learned through close contact with others—particularly peers or deviant groups—and are not innate. Adolescents are more likely to adopt these behaviors the more frequently and intensely they are exposed to them (Parvin & Abbasi-Zagheh, 2017). Research suggests that insecure attachment styles—especially ambivalent and avoidant—are linked to low self-esteem, a known risk factor for risky behaviors (cited in Adibnia et al., 2016). Such individuals often face dysfunctional relationships, heightened stress, and low tolerance for pressure, increasing their likelihood of turning to smoking, alcohol, or drug use (Mohammad Ali Pour et al., 2010).

Research shows that risky behaviors in adolescents result from a complex interplay of factors—such as personality traits, family cohesion, peer influence (Abedi-Parija & Sadeghi, 2022), environmental and school-related issues, and broader social determinants (Dehghani, 2019; Pal Singh Balhara et al., 2017). Mozafari et al. (2020) further emphasize that these behaviors emerge from the interaction of norm-violating tendencies with individual, familial, and social risk

to-whole approach that led to the development of a coherent conceptual model (Bazargan, 2010).

Findings and Conclusion

This study explored the dimensions of risky behaviors among secondary school students from the perspective of school principals, identifying key elements including causal conditions, contextual and intervening factors, intervention strategies, and their consequences. Causal conditions encompassed psychobiological traits (e.g., fear, perfectionism, adolescent crises), religious indifference, exposure to virtual environments, cultural susceptibility, identity formation challenges, sociological shifts (such as migration and cultural conflict), and economic hardship. Contextual factors included family dynamics—ranging from general dysfunction to conditions conducive to crime—as well as disciplinary styles, parental mental health, and communication quality. Intervening conditions, such as school climate, ineffective counseling services, peer influence, societal modernization, and generational tensions, shaped how risky behaviors manifested and were addressed. Principals employed a range of strategies: effective internal therapeutic approaches (e.g., emotional support, life-skills training), ineffective punitive or superficial measures, external referrals (including judicial involvement), and integrated multi-agency collaborations. However, outcomes varied significantly—while some interventions led to positive educational or psychological improvements, others resulted in escalation of risky behaviors or harmful side effects, underscoring the need for principals to critically assess and refine their approaches toward more evidence-based, constructive practices.

Generally, the present study offers a comprehensive paradigmatic model from the perspective of Ardakan high school principals regarding students' high-risk behaviors. While emphasizing the systemic and complex nature of high-risk behaviors, this model reveals the necessity of simultaneous attention to individual, familial, institutional, and environmental factors in designing preventative and therapeutic interventions.

Keywords: Grounded Theory, School Principals, Secondary School, Risky Behavior, Secondary School Students.

مطالعه دیدگاه مدیران پیرامون ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه: پژوهش داده‌بنیاد

کارشناس ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

سعیده محمدی‌احمدآبادی

استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

احمد زندوانیان نائینی

دانشیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

کاظم برزگر بفروئی

استادیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

حسین حسینی

استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

زهره کرمی

چکیده

هدف پژوهش، مطالعه دیدگاه مدیران پیرامون ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان بود. رویکرد پژوهش «کیفی» و روش پژوهش «داده‌بنیاد» بود. مشارکت کنندگان بالقوه، مدیران مدارس متوسطه شهر اردکان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. روش نمونه‌گیری هدفمند بود. نمونه‌گیری مبتنی بر اشباع نظری داده‌ها تا ۱۰ نفر شرکت‌کننده ادامه یافت. ابزار پژوهش «مصاحبه بدون ساختار» بود. داده‌ها به شیوه «کدگذاری» و «مقوله‌بندی» در سه سطح کدگذاری باز، محوری و انتخابی تجزیه و تحلیل شدند. برای تعیین اعتبار داده‌ها، از روش «سه سویه‌سازی» استفاده شد. نتایج نشان داد «عوامل علی» شامل علل روان‌شناختی - بیولوژیک، اعتقادی، تکنولوژیک، فرهنگی و اجتماعی، هویت‌یابی نوجوانی، جامعه-شناختی و اقتصادی بود. «شرایط مداخله‌ای» شامل عوامل نهادی، عوامل نسلی و ارتباطی و «شرایط زمینه‌ای» شامل شرایط کلی، شرایط خانوادگی مستعد، شرایط انضباطی، شرایط بالینی و شرایط شناختی - ارتباطی بودند. «راهبردها» شامل راهبرد درمانی درون نهادی مؤثر، راهبرد ارتباطی راهبرد درون نهادی غیرمؤثر، راهبرد برون نهادی و راهبرد ترکیبی بودند. «پیامدها» شامل افزایش رفتارهای پرخطر، پیامدهای بالینی - روان‌شناختی، پیامدهای پرورشی و پیامدهای آسیب‌زا بود. یافته‌های پژوهش، مؤید مدل پارادایمی است که دیدگاه مدیران در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان را نشان می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: دوره متوسطه، رفتار پرخطر، مدیران، نوجوانان، نظریه داده‌بنیاد.

مقدمه

نوجوانی یک مرحله مهم در زندگی انسان است که اغلب با تغییرات فیزیکی، روانی، اجتماعی و رفتاری همراه است. در این دوره، فرد تغییرات زیادی در جسم، شخصیت و روابط اجتماعی خود تجربه می‌کند که سبب ایجاد تحولات بسیار عمیقی در او شده و باعث به هم خوردن نظم جسمانی و روانی او می‌شود. نوجوانی یا بلوغ از کلمه لاتین *adolescere* به معنای رشد یا توسعه برای رسیدن به بلوغ نشأت می‌گیرد. نوجوانان به افرادی اطلاق می‌شوند که در سنین ۱۰ تا ۱۹ سالگی قرار دارند. این دوره، یک دوره انتقال منحصر به فرد است، زیرا تغییرات جسمی، عاطفی و روانی رخ می‌دهد. نوجوانی همچنین به عنوان دوره انتقال از کودکی به بزرگسالی نیز شناخته می‌شود (واسیس^۱، ۲۰۲۴). این یک مرحله انتقالی بسیار حساس است که چالش‌های متعددی را برای نوجوان و اطرافیان او به همراه دارد (روزو^۲، ۲۰۲۵).

نوجوانی، دوران آسیب‌پذیری در برابر خطرات مختلف سلامتی است و بسیاری از افراد ممکن است به رفتارهای پرخطر^۳ دست بزنند. مفهوم رفتارهای پرخطر به عنوان رفتارهایی اطلاق می‌شود که می‌توانند سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر افراد جامعه را در معرض خطر قرار دهند (سوانایانا^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). رفتارهای پرخطر، مجموعه‌ای از رفتارها هستند که خطر افزایش مشکلات جسمی، اجتماعی یا عاطفی را برای فرد و جامعه به همراه دارند. این رفتارها به صورت خشونت، مصرف مواد، رفتارهای جنسی پرخطر، خودکشی و ... بروز می‌کنند. نوجوانی گروه سنی است که بیشترین آسیب‌پذیری را در برابر پیامدهای منفی چنین رفتارهای پرخطری به همراه دارد (منوانی^۵ و همکاران، ۲۰۲۲). این رفتارهای مخاطره‌آمیز در میان نوجوانان ممکن است فقط یک پدیده موقتی باشد که از کنجکاوی ناشی می‌شود و در نهایت نیز متوقف گردد (هافمن^۶، ۲۰۱۷). با این حال، غیرقابل انکار است که گروه‌هایی از نوجوانان وجود دارند که به رفتارهای پرخطر ادامه می‌دهند (آستوتی و همکاران^۷، ۲۰۲۲). بنابر آمارها سالیانه، در ایران حدود ۲۷۰ تا ۳۴۷ هزار نفر از دانش‌آموزان، ترک تحصیل می‌کنند (بیات و ملاشاهی، ۱۴۰۱) که بسیاری از آن‌ها به مواد مخدر و رفتارهای پرخطر، گرایش پیدا می‌کنند. از موارد رفتارهای پرخطر شایع بین نوجوانان می‌توان به استعمال دخانیات، اعتیاد و سوء مصرف مواد، رفتارهای جنسی ناسالم، کم تحرکی جسمی، عادات‌های غذایی ناسالم و رفتارهای مرتبط با صدمات و جراحات

-
1. Wasis
 2. uuuu
 3. Risky Behaviors
 4. Ssewanyana
 5. Manwani
 6. Hoffmann
 7. Astuti

اشاره کرد (پلات^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). نوجوانان ایرانی بیشتر به انجام رفتارهای پرخطری همچون خشونت، خودکشی، رانندگی پرخطر، مصرف دخانیات، الکل و مواد، تغذیه ناسالم، عدم انجام فعالیت‌های بدنی و ورزشی، رفتارهای پرخطر جنسی که احتمال ابتلا به ایدز یا بیماری‌های مقاربتی را به دنبال داشته باشد، گرایش دارند (زارعی و همکاران، ۱۳۹۹). در این دوران، نوجوان زمان زیادی از وقت خود را در محیط‌های آموزشی و مدرسه می‌گذراند و فضای مدرسه با توجه به وجود گروه همسالان و همچنین ویژگی خودمحوری و عدم درک مناسب نوجوان از رفتارهای خود، می‌تواند به محیطی مناسب برای آغاز و گسترش این رفتارها منجر شود (ادیب‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵).

در تحقیق حاضر «رفتار پرخطر»، مقوله‌ای است که همه عوامل و تأثیرات در جهت توصیف آن حرکت می‌کنند. رفتارهای پرخطر شامل دودسته می‌شوند: گروه اول بهزیستی و سلامت فرد را به خطر انداخته مانند مصرف مواد و الکل، سیگار و رفتارهای جنسی ناپایمن. گروه دیگر شامل رفتارهای مانند پرخاشگری و خشونت، فرار از مدرسه، سرقت و فرار از خانه است که سلامت و بهزیستی دیگران را به خطر می‌اندازد.

طبق نظریه یادگیری اجتماعی^۲ که در سال ۱۹۸۶ توسط آلبرت بندورا^۳ ارائه شد، رفتار شخص، حاصل متقابل بین شناخت فرد و عوامل محیطی است؛ یعنی رفتار به وسیله محیطی که فرد در آن قرار می‌گیرد و برداشتی که از آن محیط دارد، شکل می‌گیرد. بندورا این شرایط را جبر متقابل (تعیین‌کنندگی متقابل) نام نهاد. افرادی که به رفتارهای پرخطر تمایل دارند، ممکن است هرگز در زندگی خود هیچ گونه تماس مستقیمی با این رفتارها نداشته و صرفاً از طریق صحنه‌های تلویزیون، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی این رفتارها را آموخته باشند و انجام این رفتارها را طبیعی بدانند. به این ترتیب این دید تحریف‌آمیز از واقعیت ممکن است به رفتارهای پرخطر منجر شود (به نقل از سامانی و بهمنش، ۱۳۸۹). هیروشی^۴ نیز در نظریه کنترل اجتماعی^۵ بحث پیوند اجتماعی را مطرح می‌کند و معتقد است هرگاه پیوند میان فرد و جامعه، ضعیف یا گسسته شود، انحراف رفتاری اتفاق می‌افتد. وی در نظریه خود به سازمان‌های کنترل اجتماعی مانند خانواده و مدرسه تأکید داشته و معتقد است علت رفتارهای پرخطر در نوجوانان از بین رفتن یا تضعیف کارکرد برخی از نیروهای اجتماعی بازدارنده است (اریکسون و همکاران^۶، ۲۰۰۰). همچنین ادوین ساترلند^۷ در سال ۱۹۳۳ نظریه همبستگی انشقاقی را مطرح کرده

1. Platt

2. Social learning theory

3. Albert Bandura

4. Travis Hirschi

5. Social control theory

6. Erikson

7. Sutherland

است. وی مطابق با نظریه خود بیان می‌دارد که افراد از طریق هم‌نشینی افتراقی و داشتن روابط اجتماعی با انواع خاصی از مردم (مثلاً مجرمان)، رفتارهای پرخطر را فرا می‌گیرند، بنابراین رفتارهای انحرافی و پرخطر، مبتنی بر الگوهای ژنتیکی نبوده و آموختنی هستند (به نقل از احمدی، ۱۳۸۴). جوانان از الگوهای هم‌سن خود و گروه‌هایی که در آن عضو هستند، تأثیر گرفته، تقلید کرده و اقدام به انجام رفتارهای پرخطر می‌کنند. البته احتمال تقلید افراد از این رفتارها وابسته به میزان برخورد فرد و میزان وجود آن در محیط زندگی فرد است (پروین و عباسی‌زاغه، ۱۳۹۶). از نظریه دلبستگی^۱ بالبی^۲ (۱۹۶۹)، می‌توان به عنوان یکی از تبیین‌کنندگان گرایش به رفتارهای پرخطر نام برد. این نظریه بیان می‌دارد که سبک دلبستگی دوسوگرا و اجتنابی همراه با کاهش عزت‌نفس است و عزت‌نفس پایین، یکی از عوامل گرایش به رفتارهای پرخطر می‌باشد (به نقل از ادیب‌نیا و همکاران، ۱۳۹۵). از جهتی دیگر می‌توان بدین شکل تبیین کرد که چون افراد دلبسته ناایمن، روابط بین فردی ناکارآمد و تنش بیشتری تجربه می‌کنند و از تحمل کمتری در مواجهه با فشار موقعیت برخوردارند، احتمالاً بیشتر به مصرف دخانیات، الکل و مواد مخدر روی می‌آورند (محمدعلی‌پور و همکاران، ۱۳۸۹). در ارتباط با رفتارهای پرخطر، ریچارد جسور (۱۹۹۸) نیز یک مدل روانی - اجتماعی ارائه می‌دهد. او باور دارد که صرفاً نباید به پیامدهای زیستی و بهداشتی رفتارهای پرخطر پرداخت، بلکه باید به تمامی جنبه‌های بالقوه این رفتارها توجه کرد. از نظر وی تمایل و گرایش درونی فرد به سمت رفتارهای پرخطر و نقض هنجارهای فرهنگی و اجتماعی موردپذیرش افراد جامعه، دلیل تمایل جوانان به انجام رفتارهای مشکل‌آفرین است (به نقل از راتر^۳، ۱۹۹۶).

مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که رویکردی قطعی درباره علل رفتارهای پرخطر وجود ندارد و پژوهش‌های مختلف مجموعه علل گوناگون ویژگی‌های شخصیتی، انسجام خانواده و گروه همسالان (عابدی‌پریجا و صادقی، ۱۴۰۱)، علل محیطی، مدرسه و عوامل اجتماعی را در به وجود آمدن و گسترش رفتارهای پرخطر در دختران و پسران نوجوان مؤثر می‌دانند (دهقانی ۱۳۹۸؛ پال سینگ باله‌ارا و همکاران^۴، ۲۰۱۷). مظفری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی دریافتند که چند عامل آسیب‌رسانی و هنجارشکنی و مجموعه‌ای از عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی باهم سبب بروز رفتار پرخطر از سوی نوجوانان می‌شود. گروهی دیگر از پژوهش‌ها به پیامدهای رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان پرداخته‌اند. همچون علمدارسرنند و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که وقوع رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان، پیامدهای متعددی همچون تضعیف

1 Attachment theory

2 John Bowlby

3. Rutter

4. Pal Singh Balhara

سلامت روانی و اجتماعی^۱، شکست تحصیلی^۲، تضعیف اعتماد اجتماعی^۳، افزایش فساد جنسی^۴، انزوای اجتماعی^۵، بی‌تفاوتی اجتماعی^۶ و بیگانگی اجتماعی^۷ به همراه دارد که منجر به فرسایش سرمایه اجتماعی افراد و حتی جامعه می‌شود. کهنسال‌نالکیاشری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند که آنچه در افزایش رفتارهای پرخطر تأثیر دارد، تعارضات والدینی است و بهبود تعارضات والدینی به‌طور مستقیم باعث کاهش رفتارهای پرخطر می‌شود. یوسفی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی، عوامل مدرسه‌ای مؤثر در رفتارهای پرخطر نوجوانان را فیزیک، جو امنیتی، موقعیت مکانی، منابع حمایتی ضعیف، جو اجتماعی نامناسب، الگوهای نقشی نامناسب کارکنان و برنامه‌های آموزشی نامناسب در مدرسه را معرفی می‌کنند. عابدی‌پریجا و صادقی (۱۴۰۱) در پژوهشی نشان دادند که الگوهای شیوع رفتارهای پرخطر در نوجوانان دختر و پسر متفاوت است. در دختران شایع‌ترین رفتارهای پرخطر مربوط به رفتار جنسی ناایمن، اما در پسران، مصرف الکل است. نصیری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی دریافتند که فرزندان خانواده‌هایی که در آن‌ها تعارضات والد - فرزندی زیاد باشد، بیشتر در معرض رفتارهای پرخطر قرار می‌گیرند. فتحی و همکاران (۱۴۰۲) نیز در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که طبقه اجتماعی پایین، فقر اقتصادی خانواده و محیط اجتماعی نامناسب و سوگیری خصمانه در بروز رفتارهای پرخطر تأثیر گذارند. کورنل و هانگ^۸ (۲۰۱۶) نیز در پژوهشی نشان دادند که در مدارس با جو مثبت، سطوح پایین‌تری از مصرف الکل و ماری‌جوانا، قلدری، دعوا و حمل سلاح در مدرسه، علاقه به عضویت باند و افکار و رفتار خودکشی وجود دارد.

پالاسیوس^۹ (۲۰۱۸) در پژوهشی نشان داد هیجان‌خواهی و خودکارآمدی بر رفتار جنسی پرخطر جوانان، تأثیر مستقیم دارد. آنیانوو^{۱۰} (۲۰۲۳) در پژوهشی نشان داد که شیوع پریشانی روانی در بین نوجوانان مدرسه‌ای، زیاد است. رفتار جنسی پرخطر، مصرف مواد و همچنین بیماری مزمن با پریشانی روانی مرتبط است. گاردنر و همکاران^{۱۱} (۲۰۲۳) در پژوهشی دریافتند که دانش‌آموزانی که شدیداً درون‌گرا یا برون‌گرا هستند، شانس بیشتری برای عضویت در گروه پرخطر در مقایسه با گروه کم‌خطر دارند. گایلور و همکاران^{۱۲} (۲۰۲۳) نیز در پژوهشی

1. Weakening mental and social health

2. Academic failure

3. Weakening of social trust

4. Increase sexual corruption

5. Social isolation

6. Social indifference

7. Social alienation

8. Cornell and Hong

9. Palacios

10. Anyanwu

11. Gardner

12. Gaylor

نشان دادند که از سال ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱، در دانش‌آموزان دختر، اقدام، برنامه‌ریزی و تلاش برای خودکشی، افزایش داشته است.

بر اساس آنچه بحث شد می‌توان گفت در پژوهش‌های مختلف، رفتارهای پرخطر نوجوانان، مورد مطالعه قرار گرفته است؛ و علل و عوامل به وجود آورنده این رفتارها بررسی شده‌اند؛ ولی با توجه به نقش و اهمیت مدیران مدارس در شناخت این رفتارها، پژوهشی یافت نشد که این موضوع را از دیدگاه مدیران مدارس، مورد مطالعه قرار داده باشد؛ از این رو خلأ پژوهشی در این خصوص وجود دارد و ضرورت این مطالعه به منظور دستیابی به یک الگوی پارادایمی احساس می‌شود. از طرف دیگر، دانش‌آموزان، امیدهای آینده هر کشوری هستند؛ لذا مسئله حفاظت از آنان بسیار مهم و حیاتی است. درواقع اگر از این قشر جامعه محافظت به عمل نیاید، آینده کشور دگرگون شده و جامعه با تعداد زیادی جوان ناکارآمد و سربار روبه‌رو خواهد شد.

مدیران نقش مهمی در مدارس را ایفا کرده و در ارتقای اثربخشی مدرسه، بسیار تأثیرگذار هستند (طرهانی و همکاران، ۱۳۹۸). در مدارس شخص مدیر، با مدیریت اصولی خود می‌تواند هم زمینه را برای ظهور و بروز این رفتارهای پرخطر، کم کند و هم در صورت بروز، راهبردی متناسب با اوضاع، در پیش گرفته تا تأثیرات سوء و نابهنجار این رفتارهای مخاطره‌آمیز را به حداقل خود برساند.

باتوجه به اینکه شهر اردکان در دو دهه اخیر شاهد جابه‌جایی جمعیت و مهاجرت بوده و تغییرات زیاد فرهنگی - اجتماعی را به تجربه کرده، می‌تواند بستری مناسب برای بررسی این موضوع باشد و باتوجه به اهمیت سلامت جسم و روان دانش‌آموزان و همچنین عدم بررسی چگونگی تعامل و برخورد مدیران با دانش‌آموزان دارای رفتارهای پرخطر و تأثیرگذاری این گروه بر کاهش بروز این رفتارها، خلأ مطالعاتی پیرامون این موضوع کاملاً احساس می‌شود و شناخت نحوه برخورد مؤثر با دانش‌آموزان درگیر این مسئله، اهمیت فراوانی دارد؛ لذا پژوهش حاضر بر آن شد تا دیدگاه‌ها و نظرات مدیران را پیرامون رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مقطع متوسطه مورد بررسی قرار دهد. این پژوهش درصدد است به سؤالات ذیل پاسخ دهد:

۱. بر اساس دیدگاه مدیران، پدیده محوری، عوامل علی، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای، راهبردها و پیامدها در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه کدام‌اند؟

۲. الگوی پارادایمی ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دوره متوسطه از دیدگاه مدیران مدارس، چگونه است؟

روش پژوهش

رویکرد پژوهش حاضر «کیفی» و روش پژوهش، داده‌بنیاد (گراندد تئوری)^۱ به شیوه سیستماتیک^۲ (منظم) بود. به این جهت از رویکرد نظریه داده‌بنیاد در این پژوهش استفاده شد که این رویکرد به دنبال کشف فرایندهای اجتماعی دخیل در تعاملات انسانی و درک چگونگی تعامل افراد و گروه‌ها و همچنین درک فرایندهای این تعاملات است (استراوس و کوربین^۳، ۲۰۰۸). شرکت‌کنندگان، تمامی مدیران مدارس متوسطه شهر اردکان در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند با حداکثر تنوع در متغیرهای جنسیت، مکان جغرافیایی مدرسه و نوع دوره استفاده شد. نمونه‌گیری تا حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. ملاک ورود به پژوهش، تمایل و آمادگی مدیران جهت شرکت در پژوهش و داشتن دانش‌آموزان با سابقه رفتار پرخطر در مدرسه بود. در نهایت ده نفر از مدیران مدارس متوسطه شهر اردکان در پژوهش، مشارکت داشتند که در جدول ۱، اطلاعات جمعیت‌شناسانه آنان ارائه شده است.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناسانه افراد شرکت‌کننده در پژوهش

ردیف	کد	جنسیت	مدرک تحصیلی	رشته تحصیلی	سابقه اشتغال در آموزش و پرورش	سابقه مدیریت	مقطع مدیریت
۱	A	زن	کارشناسی ارشد	روان‌شناسی تربیتی	۳۱ سال	۱۴ سال	متوسطه دوم
۲	B	زن	کارشناسی	تربیت بدنی	۳۱ سال	۵ سال	متوسطه اول
۳	C	زن	کارشناسی ارشد	فیزیولوژی ورزشی	۱۷ سال	۷ سال	متوسطه دوم
۴	D	زن	کارشناسی ارشد	مدیریت آموزشی	۷ سال	۴ سال	متوسطه دوم
۵	E	زن	کارشناسی ارشد	مشاوره مدرسه	۱۱ سال	۵ سال	متوسطه اول
۶	F	زن	کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی - درسی	۲۵ سال	۱۱ سال	متوسطه اول
۷	G	مرد	کارشناسی ارشد	برق صنعتی	۵ سال	۳ سال	متوسطه دوم
۸	H	مرد	کارشناسی ارشد	برق قدرت	۲۸ سال	۱۰ سال	متوسطه دوم
۹	I	مرد	کارشناسی ارشد	مشاوره مدرسه	۳۰ سال	۱۷ سال	متوسطه اول
۱۰	J	مرد	کارشناسی	معارف اسلامی	۱۲ سال	۴ سال	متوسطه اول

1. Grounded Theory
2. The Systematic Design
3. Strauss & Corbin

به جهت آن که ابعاد پدیده مشخص نیست و مبانی نظری نیز محدود است، در ابزار پژوهش از «مصاحبه بدون ساختار»، بهره گرفته شد. زمان هر مصاحبه بین ۶۰ تا ۷۰ دقیقه متغیر بود. به منظور اطمینان خاطر از دقیق بودن یافته‌ها، اقدامات زیر صورت گرفت: تطبیق توسط اعضا^۱: برخی از مشارکت‌کنندگان گزارش نهایی مرحله نخست، فرآیند تحلیل یا مقوله‌های به دست آمده را بررسی کرده و نظر خود را در ارتباط با آن‌ها بیان داشتند. بررسی همکار^۲: اساتید راهنما و مشاور و چند نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد، به بررسی یافته‌ها و اظهارنظر درباره آن‌ها پرداختند. مشارکتی بودن پژوهش: در تحلیل و تفسیر داده‌ها، به طور هم‌زمان از مشارکت‌کنندگان کمک گرفته شد. بازاندیشی پژوهشگر^۳: تلاش شد تا حد امکان، سوگیری و پیش‌داوری پژوهشگر کنترل شود. شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز^۴، محوری^۵ و گزینشی^۶ یا انتخابی بود و از روند جزء به کل استفاده شد که منجر به عرضه پارادایم منطقی یا تصویر تجسمی از نظریه در حال تکوین شد (بازرگان، ۱۳۸۹).

ملاحظات اخلاقی: به مشارکت‌کنندگان در تحقیق، توضیحی کلی در مورد رویه و فواید، اهداف تحقیق و همچنین ماهیت داوطلبانه بودن شرکت در تحقیق، ارائه شد. در مورد حفظ رازداری و محرمانه بودن اطلاعات به دست آمده، به مشارکت‌کنندگان، اطمینان خاطر داده شد. در تحلیل و نقل قول از مصاحبه‌ها، بدون ذکر نام افراد، از شماره گذاری استفاده شد. مشارکت‌کنندگان در هر مرحله‌ای از تحقیق، حق خروج از پژوهش داشتند.

یافته‌ها

۱. بر اساس دیدگاه مدیران، پدیده محوری، عوامل علی، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای، راهبردها و پیامدها در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه کدامند؟

بررسی چندباره یافته‌های این تحقیق نشان از آن دارد که رفتار پرخطر (رفتار پرخطر تعزیری، حدی، حدی - تعزیری و بیمارگونه) اصلی‌ترین مقوله (پدیده محوری) در این پژوهش است؛ درواقع تمامی یافته‌ها حاکی از آن است که پدیده محوری یا همان رفتار پرخطر عامل شکل‌گیری سایر مفاهیم و مقوله‌های این پژوهش است؛ در ادامه فراوانی رفتارهای پرخطر انجام‌شده به تفکیک مدارس در جدول (۲) با دقت بیشتری، بررسی شده است.

-
1. Member Checking
 2. Peer Examination
 3. Researcher reflexivity
 4. Open Coding
 5. Axial Coding
 6. Selective Coding

جدول ۲: فراوانی رفتارهای پرخطر انجام‌شده به تفکیک مدارس

کد	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	فراوانی کل
جمعیت مدرسه	۱۷۲	۲۰۵	۱۲۳	۱۳۲	۱۵۶	۱۸۰	۱۳۸	۱۹۴	۱۰۲	۳۰۶	۱۷۰۸
روابط نامتعارف	۳۴	۴۷	۱۸	۲۵	۳۰	۳۵	۳۰	۲۵	۲۰	۱۱۵	۳۷۹
مصرف دخانیات	۴	۸		۱		۳	۱۲۳	۴۵	۳۰	۲۰	۲۳۷
رانندگی حادثه‌ساز							۴۳	۳۰	۲	۴	۷۹
درگیری و خشونت						۶	۳۵	۶	۳	۵	۵۵
شرب خمر	۳	۱	۱			۱	۲۷			۵	۳۸
مصرف مواد مخدر							۲۰	۱۰			۳۰
خودزنی	۱۲			۶	۴						۲۲
افسردگی	۷		۴	۵							۱۶
اقدام به خودکشی	۲		۱			۱	۱				۵
سرقت									۱	۳	۴
فرار از خانه			۱		۲						۳
اقدام به قتل							۲				۲
هم‌جنس‌گرایی	۱										۱

رفتار پرخطر

جدول ۲ نشان می‌دهد که روابط نامتعارف و مصرف دخانیات، بیشترین فراوانی را دارند و فرار از خانه و اقدام به قتل و هم‌جنس‌گرایی، پایین‌ترین فراوانی را دارند. درمجموع طبق پارادایم استراوس و کوربین، ۷۵۸ کد مفهوم اولیه از ده مصاحبه به دست آمد. سپس با طبقه‌بندی این مفاهیم، ۶۵ مقوله فرعی شکل گرفتند و نهایتاً در ۲۶ مقوله اصلی دسته‌بندی شدند و در شش وجه مدل، قرار گرفتند، به این ترتیب که پدیده محوری با ۴ مقوله، موجبات علی با ۷ مقوله، شرایط زمینه‌ای (محیطی) با ۵ مقوله، شرایط مداخله‌گر با ۲ مقوله، راهبردها با ۴ مقوله و پیامدها با ۴ مقوله دسته‌بندی شدند که نتایج آن‌ها در ادامه ارائه می‌شوند.

در جدول ۳، پدیده محوری در مدل تجربه زیسته مدیران در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۳: کدگذاری و مقوله‌بندی پدیده محوری در رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
پدیده محوری	رفتار پرخطر تعزیری	روابط نامتعارف	ارتباط با جنس مخالف، روابط نامشروع، فراوانی بالای ارتباطات ناسالم در مدارس، ارتباط گروهی با مرد ۳۷ ساله، ارتباط با مرد سی ساله، دوستی با جنس مخالف، دوستی‌های ناسالم، دوستی با جنس مخالف، روابط ناسالم، دوستی با پسر، روابط ناسالم، دوستی با جنس

مخالف، دوستی‌های ناسالم، دوستی‌های ناسالم، دوستی با جنس مخالف، دوستی با جنس مخالف، دوستی ناسالم با جنس مخالف		
رانندگی پرخطر با موتورسیکلت، رانندگی پرخطر با موتور، رانندگی خطرآفرین با موتورسیکلت	رانندگی حادثه‌ساز	
درگیری بین دانش‌آموزی، دعوا و خشونت، پرخاشگری	درگیری	
مصرف مشروبات، شرب الکل، مصرف مشروب دست‌ساز و قاچاقی	شراب خمر	رفتار پرخطر
هم‌جنس‌گرایی	هم‌جنس‌گرایی	حدی
اقدام به قتل	اقدام به قتل	رفتار پرخطر
دزدی کردن، برداشتن وسایل دیگران	سرقت	حدی - تعزیری
خودکشی، اقدام به خودکشی، خودجرحی دختران نوجوان، آسیب به خود با تیغ، آسیب به خود، تیغ زدن روی دست‌وپا، خودکشی ناموفق	خودکشی و خودزنی	
فرار از خانه، اجتناب از تعامل با خانواده، زندگی مجردی	فرار از خانه	رفتارهای
افسردگی، افسردگی شدید، ناامید از زندگی، استرس شدید	افسردگی و ناامیدی	پرخطر بیمارگونه
مصرف دخانیات، اعتیاد، مصرف دخانیات مانند انواع دخانیات و سیگار، مصرف مواد مخدر، ناس، گل، قلیان	مصرف دخانیات و اعتیاد	

در جدول ۴، موجبات علی‌ایجادکننده رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۴: کدگذاری و مقوله‌بندی موجبات علی

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
عوامل علی	علل روان‌شناختی - بیولوژیک	ترس	ترسیدن دانش‌آموز از خانواده
		کمال‌گرایی	کمال‌گرایی دختر، علاقه دخترها به خوشگل و طناز بودن افراتی
		مهرطلبی	نیاز به دیده شدن و جلب توجه
		بی‌باکی افراتی	نداشتن ترس و واکنش از مخالفت با مدیر، معلم و نیروهای انتظامی
		تدابیر خرابکارانه	بدجنسی دانش‌آموز، سوءاستفاده، باج‌گیری احساسی از خانواده
		ساختار بیولوژیکی	دلایل جسمی، دلایل ژنتیکی، بلوغ جنسی زودرس
		تاب‌آوری	عدم تاب‌آوری با مشکلات
		خودنمایی	خودنمایی با انجام رفتار پرخطر، کسب پرستیژ با انجام رفتار پرخطر
		آشناختگی ذهنی	درس نخواندن دانش‌آموز به دلیل درگیری ذهنی، سردرگمی دانش‌آموز در خصوص آینده شغلی و تحصیلی، سیر کردن در خیالات

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
		بحران‌های نوجوانی	اشتیاق تجربه رفتار پرخطر به دلیل قرار گرفتن در سن نوجوانی، تأثیرپذیری زیاد در این سن
	علل اعتقادی	بی‌اعتنائی مذهبی	ویران بودن اعتقادات مذهبی دانش‌آموزان، بی‌اعتنائی به مقدسات دینی
	علل تکنولوژیک	فضای مجازی	حضور زیاد و بیش‌ازاندازه در شبکه‌های مجازی، هویت‌پذیری از فضای مجازی، درگیر شدن دانش‌آموزان در فضای مجازی بدون نظارت والدین
	علل فرهنگی و اجتماعی	تأثیرپذیری از فرهنگ و جامعه	جامعه، تأثیرگذاری اجتماعی، وضعیت اجتماعی، تأثیرگذاری فرهنگ‌های مختلف، تأثیرگذاری فرهنگی، وضعیت فرهنگی شهر همانندسازی فرهنگی توسط دختر نوجوان
	هویت‌یابی نوجوانی	تأثیرگذاری هویتی	در معرض هویت و فرهنگ‌های مختلف بودن در سن شکل‌گیری هویت، ناتوانی دانش‌آموز در روند شکل‌گیری هویت
	علل جامعه‌شناختی	شیوع فرهنگ نامتعارف	اخذ فرهنگ‌های مختلف و نامتعارف توسط نوجوان، ورود فرهنگ غریبومی و عادی‌سازی رفتارهای پرخطر
		تفاوت فرهنگی	تفاوت بودن رفتارها در موقعیت جغرافیایی و شهرهای مختلف، ناکارآمدی یک نسخه واحد برای تمامی شهرها در خصوص رفتار پرخطر
		مهاجرت	وجود مهاجران با سطح فرهنگ و آداب‌ورسوم متفاوت
	علل اقتصادی	علل معیشتی	عجول بودن برای پولدارشدن، جذب فعالیت‌های اقتصادی نامتناسب با سن، مواجهه با موارد مخاطره‌آمیز در محیط کاری و اقتصادی

در جدول ۵، ویژگی‌های زمینه‌ای تأثیرگذار بر انجام رفتارهای پرخطر توسط دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۵: کدگذاری و مقوله‌بندی شرایط زمینه‌ای یا محیطی

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
شرایط زمینه‌ای (محیطی)	شرایط کلی	شرایط کلی خانواده	مسائل خانوادگی، پرجمعیت بودن خانواده، سابقه رفتار پرخطر در خانواده، مقایسه کردن خانواده‌ها توسط دانش‌آموزان، سطح خانواده، عدم دانش در خانواده
	شرایط خانوادگی	شرایط مستعد در خانواده برای وقوع جرم	روابط نامشروع مادر، اعتیاد والدین، تأثیرپذیری دانش‌آموز از خانواده و قبیح ندانستن رفتار پرخطر، وضعیت مالی ضعیف خانواده
	شرایط انضباطی	شرایط منفی نظارت در خانواده	دادن آزادی افراطی به فرزند بدون آموزش، عدم کنترل خانواده بر فرزند، خرید لباس‌های گران‌قیمت برای فرزند، بی‌اهمیتی برخی از مسائل برای خانواده، عدم پیگیری مشکل از طرف خانواده، عدم رصد فرزندان

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
		شرایط افراطی نظارت در خانواده	کنترل بیش از حد خانواده، پنهان‌کاری فرزندان، آزاد گذاشتن فرزند، کنترل کمتر، امرونی کردن بیش از اندازه والدین
	شرایط بالینی	شرایط کلی روانی فرزند در خانواده	عدم احساس امنیت و اطمینان از گفتگو با والدین از طرف دانش‌آموز، احتمال برخورد خشن مادر و پدر در صورت اطلاع از موضوع در دید دانش‌آموز، خودمشغولی والدین، مقایسه ناروای والدین بدون توجه به تفاوت نسلی، کنار نیامدن مادر با گذشته خود، عدم توجه به نیازها و مشکلات فرزند دختر، مخفی کردن آزادی افراطی فرزند توسط مادر از پدر، محبت ندیدن از خانواده، توجه صرف خانواده به کنکور، اختلافات خانوادگی شدید، ازدواج مجدد یا نبود یکی از والدین
		وضعیت والدین	زندگی با ناپدری، عدم رضایت ناپدری، ازدواج مجدد مادر طلاق والدین، فرزند طلاق، از دست دادن پدر در خانواده دختر و پسر طلاق عاطفی والدین، اعتراض به ازدواج‌های مکرر مادر، افسارگسیخته شدن دانش‌آموز به دلیل رفتارهای ناشایسته مادر، فاصله گرفتن از خانواده
	شرایط شناختی - ارتباطی	تحصیلات و آگاهی	عدم آگاهی والدین از حساسیت‌ها و نیاز یک دختر نوجوان به توجه، خانواده ناآگاه، بلد نبودن، آموزش ندیده، پایین بودن سطح تحصیلات خانواده، بلد نبودن نحوه صحبت کردن، بلد نبودن مهارت‌های زندگی، عدم دانش در خانواده، ناتوانی خانواده در هدایت صحیح فرزندان، نقش کمرنگ خانواده در شکل‌گیری هویت فرزند
		ارتباطات و تعاملات	ناتوانی خانواده در ارتباط با فرزند مشکل‌دار، تلقین منفی توسط خانواده، عدم باور فرزند و ندادن اعتماد به نفس توسط خانواده، احترام گذاشتن به خانواده از طریق باج‌گیری فرزند، عدم رفتار درست خانواده با نسل امروز

طی مصاحبه انجام گرفته، ۵ مقوله اصلی برای شرایط زمینه‌ای دانش‌آموزان دارای رفتار پرخطر شناسایی شد که بیش‌ترین مفهوم به‌دست‌آمده در مصاحبه را نیز به خود اختصاص داده بودند. این ۵ مقوله شامل، شرایط کلی با مقوله فرعی شرایط کلی خانواده؛ شرایط خانوادگی مستعد با مقوله فرعی شرایط مستعد در خانواده برای وقوع جرم؛ شرایط انضباطی واجد دو مقوله فرعی شرایط منفی نظارت در خانواده و شرایط افراطی نظارت در خانواده؛ شرایط بالینی مشتمل بر مقوله‌های فرعی شرایط کلی روانی فرزند در خانواده و وضعیت والدین و شرایط شناختی-تحصیلی شامل دو مقوله فرعی تحصیلات و آگاهی، ارتباطات و تعاملات بود.

در جدول ۶، ویژگی‌های محیطی تأثیرگذار بر انجام رفتارهای پرخطر توسط دانش‌آموزان مدارس متوسطه

شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۶: کدگذاری و مقوله‌بندی عوامل مداخله‌ای

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
عوامل مداخله‌ای	عوامل نهادی	محیط آموزشی	فربخوردن دانش‌آموزان، جو مدرسه، تسامح اولیاء مدرسه و سطحی دیدن مشکل، بی‌توجه بودن و نپرداختن به وضعیت روحی دانش‌آموزان در نظام آموزش و پرورش، نپرداختن اولیاء مدرسه به حل مشکل دانش‌آموز و محول کردن این وظیفه به اداره و مرکز مشاوره، قوی نبودن هسته مشاوره در مدارس، پرداختن نظام آموزش و پرورش صرفاً به امکانات و ظاهر مدرسه، انجام رفتار پرخطر مانند مصرف مواد مخدر توسط معلمان، الگوپذیری نامناسب دانش‌آموز از معلم واجد رفتار پرخطر
		ناکارآمدی مشاوره در مدارس	عدم تناسب مشاوره‌های به‌اصطلاح اروپایی با فرهنگ خانواده‌ها، طولانی بودن نوبت مشاوره، نارسایی مشاوره به لحاظ تعدادی و زمانی، قوی نبودن هسته مشاوره، افتضاح بودن مشاور تحصیلی دانش‌آموز
		ناکارآمدی رکن تربیتی	پرداختن نظام آموزش و پرورش صرفاً به امکانات و ظاهر مدرسه، درگیری اولیاء مدرسه با برنامه‌های جانبی و مشکلات مالی، انجام رفتار پرخطر مانند مصرف مواد مخدر توسط معلمان، الگوپذیری نامناسب دانش‌آموز از معلم واجد رفتار پرخطر
	عوامل نسلی و ارتباطی	محیط دوستان	دوستی‌های ناسالم، تأثیرپذیری از همسالان
		محیط جامعه	تفاوت نسلی اولیاء مدرسه با دانش‌آموزان، عدم درک دانش‌آموز نسل جدید، تغییرات زمانی، جهانی و عادی بودن بسیاری از رفتارهای پرخطر، عدم وجود ترس در نسل جدید، مسافت زیاد بین خانه و مدرسه، سنتی بودن محیط زندگی، ازدواج‌های فامیلی از طریق آشنایی در خانواده-های بومی، محله و فرهنگ محل زندگی، مدارس پایین شهر، چشم‌وهم‌چشمی
		مدرن شدن جامعه	گذشت زمان و مدرن شدن جامعه، جهانی و عادی بودن بسیاری از رفتارهای پرخطر، بسته نبودن خانواده، خود را به نفهمی زدن علیرغم قدرت بالای فهم نسل امروز، عدم وجود ترس در نسل جدید
		شرایط سنتی	روستایی بودن دختر، مسافت زیاد بین خانه و مدرسه، سنتی بودن محیط زندگی، بسته بودن محیط زندگی، آشنا بودن خانواده‌های بومی، اهمیت آبرو داشتن در خانواده‌های بومی، در فکر آینده بودن در خانواده‌های بومی، ازدواج‌های فامیلی از طریق آشنایی در خانواده‌های بومی، محله و فرهنگ محل زندگی، مدارس پایین شهر

در این تحقیق، دو مقوله اصلی برای عوامل مداخله‌ای شناسایی شد که شامل عوامل نهادی (محیط آموزشی، ناکارآمدی مشاوره در مدارس ناکارآمدی رکن تربیتی)؛ و عوامل نسلی و ارتباطی (محیط دوستان، محیط جامعه، مدرن شدن جامعه و شرایط سنتی) بود.

در جدول ۷، راهبردهای مدیران، جهت مدیریت بروز رفتارهای پرخطر توسط دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۷: کدگذاری و مقوله‌بندی راهبردها

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
راهبردها	راهبرد درمانی درون نهادی	راهبرد	ارجاع به هسته مشاوره در صورت عدم توانایی در حل مشکل، شناخت ابعاد فرهنگی و ارزشی خانواده دانش آموز توسط مشاور ضمن آگاهی از مشکل دانش آموز، گفتگوی مشاور مدرسه با دانش آموز
	راهبرد درمانی درون نهادی مؤثر	راهبرد عاطفی	اعتماد دانش آموز به مدیر، حفظ وجهه و آبروی دانش آموز توسط مدیر با وجود اطلاع از رفتار ناهنجار، همراهی مدیر با دانش آموز به منظور جلوگیری از به دردرس افتادن دانش آموز، عدم زورگویی مدیر به دلیل توجه به سن دانش آموز، اهمیت روابط صمیمی خانواده با فرزندان از دیدگاه مدیر، اهمیت ارتباط سالم مادر و فرزند، مطلع شدن خانواده به عنوان اولین فرد از مشکل دختر، همراهی کادر آموزشی در جهت حل مشکل، رفاقت و صمیمت با دانش آموز، تدریجی عمل کردن و گام به گام عمل کردن در صمیمت و راهنمایی دانش آموز، جلب اعتماد باهدف تأثیرگذاری، رفاقت و دوستی با دانش آموزان مرتکب خشونت و درگیری، درک دانش آموزان، برقراری رابطه عاطفی بین دانش آموز و کادر مدرسه
		راهبرد تحقیق و کنترل	پیگیر بودن مدیر برای حل مشکل و راهنمایی جستن از اساتید، تحقیق در مورد مشکل، کنترل پلتفرم های اجتماعی دانش آموز، پیگیری دلایل افت تحصیلی شناسایی دانش آموزان مستعد در رفتارهای پرخطر، در جریان گذاشتن اداره، راهنمایی و ارائه راهکار به دانش آموز
		راهبرد آموزشی	مطلع کردن دانش آموز توسط مدیر از عواقب رفتار پرخطر، آموزش نکات مشاوره ای مانند قدرت نه گفتن و اعتماد به نفس داشتن توسط مدیر، آگاه سازی والدین توسط مدیر در جلسات اولیاء و مربیان، حل مشکل از طریق آموزش از دیدگاه مدیر، آموزش اصول شهروندی، دعوت از مشاوران مطرح استان برای آموزش خانواده ها، دعوت از مسئولان نظامی استان، سخنرانی، دادن کتاب و فیلم آموزشی انگیزشی، آموزش مهارت های خود آگاهی، آموزش مهارت کنترل خشم
	راهبرد ارتباطی	در جریان قرار گرفتن خانواده، درخواست از خانواده دختر و پسر برای حل مشکل توسط مدیر، مطلع کردن اعضای خانواده توسط دختر نوجوان در صورت وجود مشکل، رسیدگی به وضعیت خانواده های مشکل دار، همراه نمودن خانواده: صحبت با خانواده، در دسترس بودن مدیر برای صحبت و حل مشکل دانش آموز حتی در اوقات دیر هنگام، عدم ارجاع به نیروی انتظامی به خاطر رازداری، آگاه سازی خانواده	
	راهبرد درون نهادی غیر مؤثر	راهبرد قهری	برخورد قهری مدیر، اخراج از مدرسه، اخراج، اخراج از مدرسه، به کارگیری تنبیه شدید
		راهبرد نمایشی	حرف بدون عمل، سخنران بی فایده
		راهبرد واکنشی	جبهه گیری مدیر
راهبرد برون	راهبرد	ارجاع به پزشک، ارجاع به مشاوره، قوی بودن مشاور روان شناسی در مدرسه، ارجاع به اورژانس	

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
	نهادی	درمانی برون نهادی	اجتماعی، ارجاع به هسته مشاوره در صورت موفق نبودن راهکارهای مدرسه، ارجاع به مشاوره اداره در صورت حاد بودن مسئله
		راهبرد انتظامی	تماس با پلیس فتا، ارجاع به پلیس فتا
		راهبرد قضایی	پیگیری انتظامی - قضایی، برخورد قضایی، ارجاع به دادستان، در جریان قرار دادن دادستان
	راهبرد ترکیبی	هم‌افزایی سازمانی	نیاز به طرح جامع برای همکاری تمام ارگان‌ها همچون آموزش و پرورش، فرمانداری، نیروی انتظامی و ... برای حل موضوع

در راهبردها، ۴ مقوله اصلی شناسایی شدند که شامل راهبرد درمانی درون نهادی مؤثر (راهبرد درمانی درون نهادی، راهبرد عاطفی، راهبرد تحقیق و کنترل، راهبرد آموزشی)؛ راهبرد ارتباطی راهبرد درون نهادی غیرمؤثر (راهبرد قهری، راهبرد نمایی، راهبرد واکنشی)؛ راهبرد برون نهادی (راهبرد درمانی برون نهادی، راهبرد انتظامی، راهبرد قضایی)؛ و راهبرد ترکیبی (هم‌افزایی سازمانی) است.

در جدول ۸، پیامدهای راهبردهای مدیران، جهت مدیریت بروز رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان ارائه شده است:

جدول ۸: کدگذاری و مقوله‌بندی پیامدها

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
	افزایش رفتارهای پرخطر	سیر صعودی رفتار پرخطر	سیر صعودی رفتار پرخطر، حل شدن هفتاد درصدی مشکل با صحبت با خانواده و دانش‌آموز، موفقیت نودوپنج درصدی در صحبت با خانواده و دانش‌آموز
		نتایج عاطفی	تداوم روابط صمیمانه مدیر و دانش‌آموز، رضایت نسبی یا کمتر مدیر در خصوص ارجاع به مشاوره مدرسه، نتیجه‌بخش بودن ارجاع به مشاوره اداره
	پیامدهای بالینی - روان‌شناختی	درمان افسردگی	برگشت به شرایط پیش از افسردگی، لبخند زدن دوباره، برگشت نشاط
		نتایج مثبت پرورشی	نتیجه‌بخش بودن نسبی پیگیری مدیر و فاصله گرفتن دانش‌آموز از شرایط مشکل‌دار به خاطر تلاش‌های مدیر، نتیجه‌بخش بودن صحبت با خانواده و دانش‌آموز در مورد اقدام به قتل، خروج دانش‌آموز از گروه ناباب در اثر تلاش‌های مدیر، موفق بودن راهکارهای درون مدرسه،
	پیامدهای پرورشی	نتایج منفی پرورشی	ناکارآمدی مشاوره مذهبی در صورت عدم اعتقاد دانش‌آموز به مقدسات

کد انتخابی	کدمحوری سطح ۱	کدمحوری سطح ۲	کدهای باز
پیامدها		نتایج محیطی	بهبود فضای مدرسه در نتیجه مداخلات، پایان یافتن ورود مشروبات الکلی به مدرسه
	پیامدهای آسیب‌زا	نتایج آسیب‌زا	نتیجه‌بخش نبودن در خصوص مشکلات حاد، بی‌ثمر بودن ارجاع به مشاور در دانش‌آموز مبتلا به اختلال حواس، تنبیه مستقیم و شدید به عنوان بدترین راهکار، مدید بودن اثرات مخرب تنبیه شدید، برگشت‌پذیری رفتار پرخطر، اخراج کامل دانش‌آموز ناشی از توصیه مشاوره، حل مقطعی، از بین نرفتن کامل رفتار نادرست، بهبود کوتاه‌مدت و موقت
		نتایج تنبیهی	اخراج کامل دانش‌آموز ناشی از توصیه مشاوره
		نتایج ناقص	حل مقطعی، از بین نرفتن کامل رفتار نادرست، بهبود کوتاه‌مدت و موقت

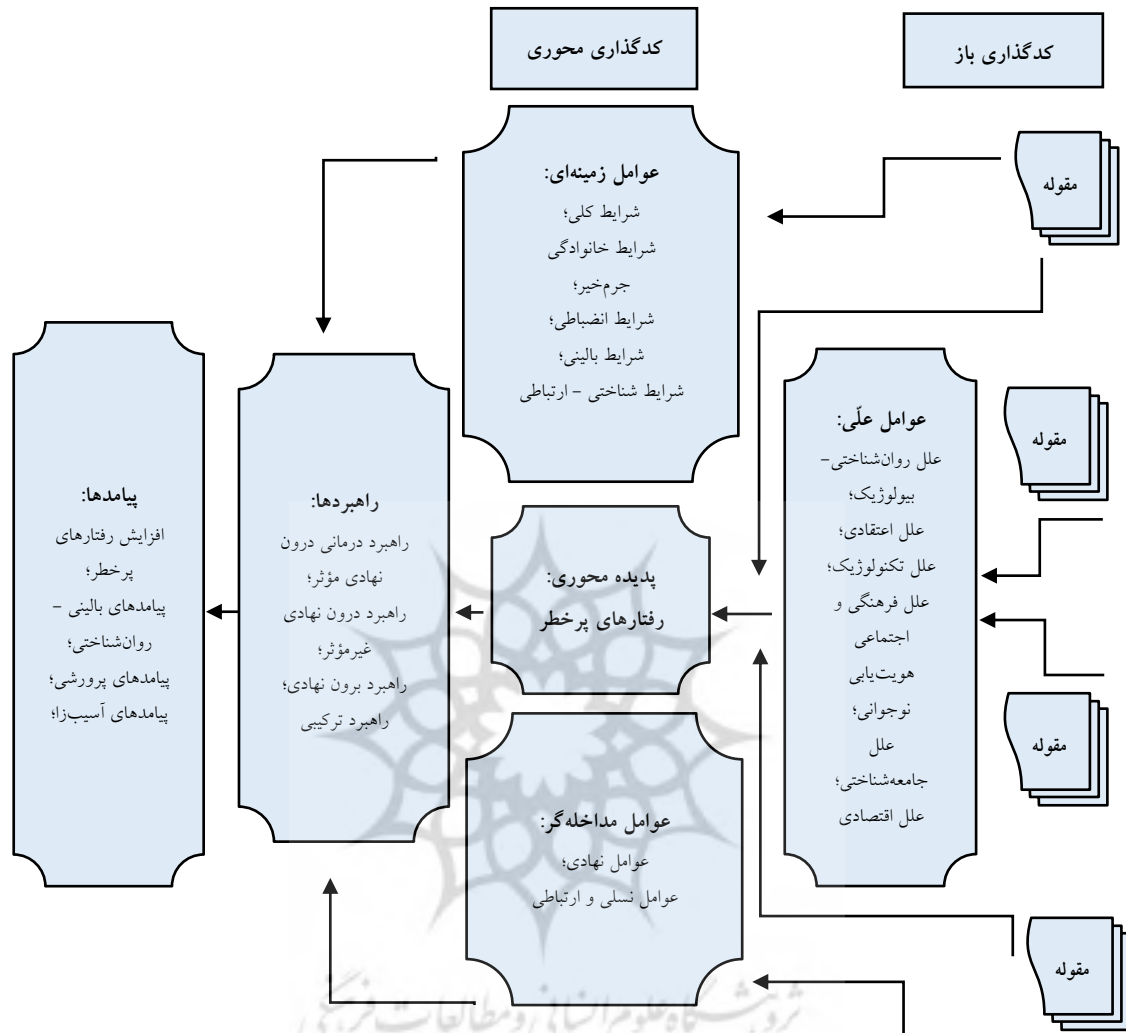
بر اساس جدول ۸، تعاملی که اولیاء مدرسه با نهادهای ذی‌ربط اعم از خانواده، درمانی، قضایی و انتظامی انجام می‌دهند دربردارنده پیامدهایی است که طی مصاحبه‌های انجام گرفته مقوله‌های اصلی و فرعی آن بنا به مفاهیم شناسایی شدند. بر این اساس، این مؤلفه خود شامل ۴ مقوله اصلی افزایش رفتارهای پرخطر، پیامدهای بالینی - روان‌شناختی، پیامدهای پرورشی و پیامدهای آسیب‌زا است که مقوله‌های فرعی هر یک در جدول ۸ آورده شده است.

۲. الگوی پارادایمی ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دوره متوسطه از دیدگاه مدیران مدارس، چگونه است؟

در شکل ۱، الگوی پارادایمی فهم مدیران در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه شهر اردکان در قالب نظریه داده‌بنیاد ارائه شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۱. الگوی پارادیمی ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دوره متوسطه از دیدگاه مدیران

بحث و نتیجه‌گیری

هدف کلی در پژوهش حاضر، مطالعه ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان دوره متوسطه از دیدگاه مدیران بود. پژوهش حاضر با شناسایی مفاهیم مندرج در مصاحبه‌های بدون ساختار آغاز شد و ضمن واکاوی چستی رفتارهای پرخطر، عوامل علی، عوامل زمینه‌ای، عوامل مداخله‌ای راهبردها و پیامدها مورد تبیین قرار گرفت.

در زمینه عوامل علی، نتایج نشان داد «موجبات علی» شامل علل روان‌شناختی - بیولوژیک (ترس، کمال‌گرایی، مهرطلبی، بی‌باکی افراطی، تدابیر خرابکارانه، ساختار بیولوژیکی، تاب‌آوری، خودنمایی، آشفتگی ذهنی و بحران‌های نوجوانی)؛ اعتقادی (بی‌اعتنایی مذهبی)؛ علل تکنولوژیک (فضای مجازی)؛ فرهنگی و

اجتماعی (تأثیرپذیری از فرهنگ و جامعه)؛ هویت‌یابی نوجوانی (تأثیرگذاری هویتی)؛ جامعه-شناختی (شیوع فرهنگ نامتعارف، تفاوت فرهنگی، مهاجرت)؛ و اقتصادی (علل معیشتی) بود. موجبات علی شامل عواملی است که به‌طور مستقیم به پدیده اصلی، رفتار پرخطر، منجر می‌شوند. در تبیین موجبات علی می‌توان بیان کرد که پژوهشگران علوم انسانی، دلایل مختلفی را در شکل‌گیری و بروز رفتارهای پرخطر مؤثر می‌دانند؛ ازجمله بیان می‌دارند که به دلیل اجتماعی شدن ناکافی، قرارگرفتن در سن بلوغ و نهادینه‌نشدن باورها و تعهد اجتماعی، رفتارهای پرخطر شکل می‌گیرند. در زمینه تأثیرگذاری بلوغ، پژوهشگران به بلوغ زودرس و دیررس اشاره می‌کنند. شرایط فیزیکی، وراثت، تغذیه، شرایط آب‌وهوایی و مسائل فرهنگی ازجمله عوامل مؤثر در زمینه بروز بلوغ در نوجوانان است. در صورتی که بلوغ در زمان مناسب خود رخ دهد، سلامت روان نوجوان تأمین می‌گردد؛ در غیر این صورت نگرانی و تنش را برای نوجوان در پی خواهد داشت. تحقیقات نشان داده‌اند که بلوغ دیررس برای پسران و بلوغ زودرس برای دختران می‌تواند مشکل‌آفرین باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز در این بخش، همسو با نتایج تحقیق پژوهش مظفری و همکاران (۱۳۹۹) است که در پژوهش خود مضامینی چون هیجان-خواهی، کنجکاوی، لذت‌جویی و شجاعت را به‌عنوان عوامل فردی تأثیرگذار بر بروز رفتارهای پرخطر می‌دانند، در حالی که یافته‌های پژوهش حاضر به مضامینی چون ترس، کمال‌گرایی، مهرطلبی، بیش‌فعالی، بی‌باکی افراطی، تدبیر خرابکارانه، ساختار بیولوژیکی، تاب‌آوری، خودنمایی، استرس، آشفتگی ذهنی و بحران‌های نوجوانی دست یافته است. در زمینه فضای مجازی نیز، رسانه‌های جمعی نیز یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر بروز رفتارهای پرخطر هستند. در پژوهش حاضر نیز مصاحبه‌کنندگان با بیان عباراتی چون دسترسی گسترده به فضای مجازی، استفاده از شبکه‌های مجازی مانند اینستاگرام و هویت‌پذیری از فضای مجازی به این موضوع اشاره داشتند. مهاجرت نیز توانایی این را دارد تا با کاهش دسترسی افراد به فرصت‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی، زمینه را برای یک فقر چندبعدی در مهاجران فراهم بیاورد و مقدمات گرایش افراد به رفتارهای مخاطره-آمیز را مهیا کند. مهاجرت، مقدمات سردرگمی فرد را در خلال تطبیق خود با جامعه مقصد فراهم می‌آورد و این سردرگمی، موجب شکل‌گیری خطرپذیری می‌شود و می‌تواند علاوه بر درگیر کردن شخص مهاجر، افرادی از جامعه مقصد را نیز درگیر کند. موضوعی که مصاحبه‌کنندگان اشاره داشتند: انجام رفتارهای پرخطر توسط دانش‌آموزان غیربومی، ورود فرهنگ غیربومی و تأثیرگذاری مهاجران غیربومی، وجود مهاجران با سطح فرهنگ و آداب‌ورسوم مختلف و تأثیرپذیری از فرهنگ غیربومی بود. در زمینه علل معیشتی، عزیزادگانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود پیرامون دانش‌آموزان درگیر رفتارهای مخاطره‌آمیز بیان نمودند که بالاترین آرزوی این

دانش‌آموزان، پول‌دار شدن است. هان و همکاران^۱ (۲۰۲۴)، نیز نشان دادند که نوجوانان در محیط خانواده فقیر، بالاترین خطر درگیر شدن در رفتارهای پرخطر را داشتند. همسو با یافته این پژوهش، در تحقیق حاضر نیز مصاحبه‌کنندگان با بیان عباراتی چون عجز بودن برای پول‌دار شدن، دسترسی پیدا کردن به پولی غیر از خانواده، جذب فعالیت‌های اقتصادی نامتناسب با سن برای پول‌دار شدن، بیان می‌کنند که ازجمله عوامل شکل‌گیری خطرپذیری در دانش‌آموزان، علل معیشتی می‌باشد.

در زمینه عوامل زمینه‌ای، مدیران به عواملی نظیر شامل شرایط کلی (شرایط کلی خانواده)، شرایط خانوادگی جرم خیر (شرایط جرم‌خیز در خانواده)، شرایط انضباطی (شرایط منفی نظارت در خانواده، شرایط افراطی نظارت در خانواده)، شرایط بالینی (شرایط کلی روانی فرزند در خانواده، وضعیت والدین) و شرایط شناختی - ارتباطی (تحصیلات و آگاهی، ارتباطات و تعاملات) اشاره کردند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، شرایط خانوادگی یکی از پرتعدادترین شرایط تأثیرگذار بود. درواقع آنچه مصاحبه‌کنندگان در طی پژوهش بدان اشاره کردند، تمامی موارد مطرح‌شده در پژوهش‌های پیشین را پوشش می‌دهد و به عبارتی می‌توان گفت یافته‌های این بخش از پژوهش با تحقیقات استال برگ و همکاران^۲ (۲۰۲۲)، نینکرون و همکاران^۳ (۲۰۲۱)، گادزویل و همکاران^۴ (۲۰۲۳) در خارج از کشور و با تحقیقات مظفری و همکاران (۱۳۹۹)، کهنسال‌نالی‌کاشری و همکاران (۱۴۰۱) و فتحی و همکاران (۱۴۰۲) در داخل کشور، همسو است. مشاهده رفتار اعضای خانواده، در درگیری نوجوان در رفتارهای مخاطره‌آمیز، تأثیرگذار است. همچنین عدم حمایت والدین بیولوژیکی به دلیل اعتیاد، رفتار آزاردهنده و یا بی‌توجهی در خانه، یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار می‌تواند باشد (کارکی و همکاران^۵، ۲۰۲۳). تعارضات والد - فرزندی و همچنین والد - والد نیز به عنوان یک عامل مهم زمینه‌ای محسوب شده که در بروز رفتارهای پرخطر افسردگی، پرخاشگری، اضطراب اجتماعی و استفاده مشکل‌ساز از اینترنت نشان داده می‌شود (زیائو و همکاران^۶، ۲۰۲۴). علاوه بر موارد ذکرشده، وضعیت اقتصادی و اجتماعی، زمان اختصاص داده‌شده والدین به نوجوانان و شاغل بودن یا نبودن مادر نیز در تعیین رفتار متعادل یا مخاطره‌آمیز نوجوانان اثرگذار است. سرمایه‌گذاری مادی و زمانی والدین با کاهش مشکلات رفتاری در میان نوجوانان، مرتبط است (جیانگ و شی^۷، ۲۰۲۴).

1. Han et al

2. Stahlberg et al

3. Ninkron et al

4. Godswill et al

5. Karki et al

6. Xiao et al

7. Jiang & Shi

در زمینه عوامل مداخله‌ای، طبق نظر مدیران مدارس، عوامل نهادی (محیط آموزشی، ناکارآمدی مشاوره در مدارس و ناکارآمدی رکن تربیتی)، عوامل نسلی و ارتباطی (محیط دوستان، محیط جامعه، مدرن شدن جامعه و شرایط سنتی) به دست آمدند. شرایط مداخله‌ای از جمله اموری است که پدیده‌ها و راهبردها تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد. درواقع، موجبات علی پدیده رفتارهای پرخطر، نه در خلأ، بلکه در شرایط محیطی شکل می‌گیرد؛ در نتیجه، توضیح نحوه برخورد مدیران با دانش‌آموزان درگیر این رفتارها، نیاز به فهم شرایط مداخله‌ای دارد. شرایط مداخله‌ای در این پژوهش درواقع همان شرایط محیطی بودند که بر سایر عوامل، تأثیرگذار شناخته شدند. در تبیین چگونگی تأثیرگذاری محیط، می‌توان از نظریه یادگیری اجتماعی بندورا بهره جست. بندورا بیان می‌دارد که رفتار، حاصل کنش متقابل بین شناخت فرد و عوامل محیطی است؛ یعنی رفتار به وسیله محیطی که فرد در آن قرار می‌گیرد و برداشتی که از آن محیط دارد، شکل می‌گیرد. یادگیری‌های حاصل از همانندسازی فرد با گروه دوستان و همسالان خود، نمونه‌ای از این مدل یادگیری است. در دوره نوجوانی، نوجوانان دارای روابط گسترده با همسالان خود هستند و چنین روابطی علاوه بر داشتن احساس سلامت، می‌تواند باعث آسیب‌های جبران‌ناپذیری نیز شود؛ برای مثال پژوهش‌ها نشان می‌دهند اغلب، نوشیدن مشروبات الکلی با فشار گروه همسالان آغاز می‌شود مخصوصاً در خانواده‌هایی که والدین، دچار افسردگی هستند (لانتری و کولی^۱، ۲۰۲۴). یافته‌های پژوهش حاضر نیز با تحقیقات ذکرشده همسو می‌باشد و اشاره می‌کند که بسیاری از رفتارهای مخاطره‌آمیز با تأثیرپذیری از گروه همسالان و محیط‌های دوستی آغاز می‌شود و در ادامه، خطراتی را برای فرد و اطرافیان به همراه می‌آورد.

همسو با تحقیق پرتوی (۱۴۰۰) در خصوص ارتباط بین زندگی در مناطق حاشیه‌ای شهرها و شکل‌گیری بسیاری از رفتارهای پرخطر و نابرابری‌ها، به‌ویژه نابرابری اقتصادی، یافته‌های این پژوهش نیز نشان داد که شرایط محل زندگی در بروز رفتارهای پرخطر، مؤثر بوده و مدارس حاشیه و پایین شهر، بیشتر درگیر رفتارهای پرخطر بوده و سلامت جسم و روان دانش‌آموزان این مدارس، بیشتر در خطر است. یافته‌های پژوهش یوسفی‌نژاد و همکاران (۱۴۰۱) نشان داد عواملی چون فیزیک مدرسه، موقعیت مکانی مدرسه، منابع حمایتی ضعیف در مدرسه، جو اجتماعی نامناسب مدرسه، الگوهای نقشی نامناسب کارکنان و برنامه‌های آموزشی نامناسب در مدرسه می‌توانند در گرایش دانش‌آموزان به رفتارهای پرخطر، مؤثر باشد. علیزادگانی و همکاران (۱۳۹۶) ناآگاهی والدین و اولیاء مدرسه را زمینه‌ساز بروز برخی بزهکاری‌ها دانستند. همسو با این پژوهش‌ها، یافته‌های تحقیق حاضر نیز حاکی از تأثیرگذاری محیط آموزشی بر ظهور و بروز رفتارهای مخاطره‌آمیز نوجوانان بود. مصاحبه‌کنندگان با بیان عباراتی مانند انجام رفتارهای پرخطر توسط معلمان، الگوپذیری نامناسب دانش‌آموز از معلم دارای رفتار

پرخطر، وضعیت نامناسب فیزیکی مدارس و درگیری مدیران جهت بهبودسازی امکانات و ظاهر مدارس، وجود دانش‌آموز خلافکار در مدرسه، نبود منابع حمایتی کافی و نارسایی مشاوران، جو و شرایط حاکم بر مدرسه، ناآگاهی اولیاء مدرسه و تفاوت‌های نظام آموزش و پرورش قدیم با جدید و لزوم به‌روز کردن خود، به این موضوع اشاره داشتند.

بدیهی است که متناسب با هر پدیده محوری، راهبردهایی جهت حل و یا کاهش معضل شناسایی شده ارائه می‌گردد؛ راهبردهای این پژوهش نیز شامل راهبرد درمانی درون نهادی مؤثر (راهبرد درمانی درون نهادی، راهبرد عاطفی، راهبرد تحقیق و کنترل، راهبرد آموزشی)؛ راهبرد ارتباطی راهبرد درون نهادی غیرمؤثر (راهبرد قهری، راهبرد نمایی، راهبرد واکنشی)؛ راهبرد برون نهادی (راهبرد درمانی برون نهادی، راهبرد انتظامی، راهبرد قضایی)؛ و راهبرد ترکیبی (هم‌افزایی سازمانی) بود. یک مشاور حرفه‌ای می‌تواند با مشاوره اصولی، درست و مؤثر در کاهش مشکلات و آسیب‌های اجتماعی نوجوانان و دانش‌آموزان، نقش مؤثری ایفا کند. در این پژوهش نیز مصاحبه‌کنندگان به این موضوع اشاره داشتند که وجود مشاور حرفه‌ای، متعهد و مسئولیت‌پذیر در مدیریت و کاهش رفتارهای مخاطره‌آمیز تأثیر قابل توجهی دارد و بخشی از مشکلات مدارس به نبود مشاوره متعهد و آگاه برمی‌گردد که لازم است آموزش و پرورش به این مهم، توجه داشته باشد.

نهادهایی چون خانواده، مدرسه و مذهب، علاوه بر آموزش مهارت‌های اجتماعی، نقش بازدارندگی قوی نیز در خطرپذیری افراد دارند. آموزش مهارت‌های اجتماعی به افراد در معرض خطر می‌تواند تکنیک‌هایی را به آن‌ها آموزش دهد تا بتوانند روابط اجتماعی سازنده و مثبتی با اعضای خانواده، معلمان و همسالان برقرار کنند (جاکوبسون و همکاران^۱، ۲۰۲۴). آموزش مهارت‌های اجتماعی در شکوفاشدن توانمندی‌های فرد، تقویت فرایندهای حل مسئله، افزایش قدرت نه گفتن و عزت‌نفس فرد، مؤثر بوده و می‌تواند زمینه کاهش گرایش افراد به رفتارهای پرخطر را فراهم آورد. طرح‌های درون مدرسه‌ای مراقب نظیر کارگاه‌های آموزشی، برپایی نمایشگاه‌ها، اجرای کارگاه‌های آموزشی و برگزاری جشنواره‌ها توسط مدیران، مشاوران و معلمان می‌تواند بستری مناسب جهت آموزش این مهارت‌ها فراهم آورد (شیخعلی، ۱۴۰۰). در پژوهش حاضر نیز مطلعان بارها به این موضوع اشاره داشتند که آموزش مهارت‌های مختلف به‌عنوان راهبردی مؤثر در کاهش و کنترل بروز رفتارهای پرخطر در مدارس مورد استفاده قرار می‌گیرد. برخی از مواردی که توسط مصاحبه‌کنندگان به آن اشاره شد عبارت‌اند از: آموزش نکات مشاوره‌ای مانند نه گفتن، برگزاری جلسات آموزشی و دعوت از مشاوران مطرح استانی، برگزاری کارگاه مهارت‌های زندگی، آموزش مهارت‌های ارتباطی، دعوت از متخصصان جهت آموزش و دعوت از

مسئولان انتظامی شهرستان. لازم به ذکر است که این بخش از یافته‌های پژوهش با تحقیقات زارعی و همکاران (۱۳۹۹)، مقتدایی و همکاران (۱۳۹۰)، اصلانی و همکاران (۱۳۹۴)، فرهادی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷)، جنود و همکاران (۱۳۹۹)، جغتایی و همکاران (۱۴۰۲) همسو بود.

پیامدهای حاصل از راهبردهای اتخاذشده در پژوهش حاضر نیز شامل افزایش رفتارهای پرخطر (سیر صعودی رفتار پرخطر)، پیامدهای بالینی - روان‌شناختی (نتایج عاطفی، درمان افسردگی)، پیامدهای پرورشی (نتایج مثبت پرورشی، نتایج منفی پرورشی، نتایج محیطی) و پیامدهای آسیب‌زا (نتایج آسیب‌زا، نتایج تنبیهی، نتایج ناقص) بود که برخی از آن‌ها حاکی از اثربخشی راهبرد در پیش‌گرفته و برخی چون پیامدهای آسیب‌زا بیانگر این بوده که راهبرد به کاررفته نه تنها کارآمد نبوده، بلکه باعث ایجاد مشکلات جدید و حاد شدن شرایط نیز شده است و به نظر می‌رسد مدیران لازم است پیرامون به کار بستن این راهبردها تجدیدنظر داشته باشند.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهاد می‌شود باتوجه به اهمیت بررسی پدیده رفتارهای پرخطر، تمرکز بر آن و بررسی ادراک متخصصان و صاحب‌نظران تحقیقات کیفی آتی با رویکردهای دیگری صورت گیرد. باتوجه به پرتعداد بودن رفتارهای پرخطر تعزیری در بین دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به صورت متمرکزتری بر این نوع از رفتارهای پرخطر تحقیق شود. همچنین علل افزایش شیوع رفتارهای پرخطر حدی در میان دانش‌آموزان دختر، به دلیل گرایش بیشتر دختران به این گونه از رفتارها بررسی شود. همچنین پژوهش حاضر از دیدگاه مدیران مدارس متوسطه شهر اردکان اجرا گردید، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، رفتارهای پرخطر از دیدگاه مشاوران مدارس نیز بررسی شود. پژوهش حاضر در بین مدیران دختر و پسر اجرا گردید؛ پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی تجربه زیسته مدیران به صورت تفکیک‌شده در مدارس دخترانه و پسرانه بررسی شود. سیاست‌گذاران و متولیان آموزش و پرورش نیز برنامه تحولی مناسب جهت پیشگیری از بروز رفتارهای پرخطر و در صورت بروز، چگونگی مدیریت و کنترل این رفتارها در نظام آموزشی، بالأخص در مدارس متوسطه، تدوین نمایند تا اولیاء مدرسه با این مقوله بیشتر آشنا شده و چگونگی مدیریت صحیح و برخورد با این مشکلات را به صورت تخصصی‌تری فرا گیرند و هسته مشاوره آموزش و پرورش با همکاری کلینیک‌های مشاوره استان و نیروی انتظامی، اقدام به برگزاری کارگاه‌هایی مجزا برای آموزش مدیران، مشاوران، والدین و دانش‌آموزان جهت آشنایی بیشتر با تأثیرات سوء این رفتارها و نحوه برخورد و تعامل با افراد درگیر این رفتارها نماید. نهاد آموزش و پرورش، برنامه‌ای هدفمند جهت دعوت به کار و استخدام مشاوران توانمند و حرفه‌ای در نظر گیرد تا مشکل کمبود مشاور متخصص و متعهد در مدارس حل شود. همچنین جهت توانمندی و به‌روزرسانی مشاوران مدارس، کارگاه‌هایی با حضور مشاوران و روان‌شناسان مطرح کشوری برگزار گردد. به دلیل آثار جدی

درون نهادی این رفتارها؛ پیشنهاد می‌گردد نهاد آموزش و پرورش به صورت جدی به رفتارهای خارج از مدرسه دانش‌آموزان ورود کند. باتوجه به نقش خانواده در پیشگیری و مدیریت بروز رفتارهای پرخطر و اهمیت ارتباط خانه و مدرسه، مناسب است که تدابیر به روز و کارآمد جهت گسترش پیوند میان اولیاء و مربیان در نظر گرفته شود. در کنار کارنامه علمی، پیشنهاد می‌گردد کارنامه رفتاری نیز برای دانش‌آموزان ایجاد گردد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی ندارد.

تعارض منافع

نتایج این پژوهش با منافع هیچ سازمانی در تعارض نیست.

ORCID

Saeide Mohamadi Ahmadabadi	 https://orcid.org/0009-0003-1546-2945
Ahmad Zandavanian Naeini	 https://orcid.org/0000-0001-7321-3523
Kazem Barzegar Bafrooei	 https://orcid.org/0000-0002-5649-0016
Hossain Hassani	 https://orcid.org/0000-0002-7580-165X
Zohreh Karami	 https://orcid.org/0000-0002-5484-7069

منابع

- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی انحرافات*. تهران: سمت.
- ادیب‌نیا، فائزه؛ احمدی، عبدالجواد؛ و موسوی، سیدمحمدعلی. (۱۳۹۵). مروری بر علل گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان. *سلامت اجتماعی و اعتیاد*، ۳(۹)، ۱۱-۳۶. magiran.com/p1643040
- بیات، موسی؛ و ملاشاهی، محمدرضا. (۱۴۰۱). بررسی روند ترک تحصیل و بازماندگان از تحصیل در آموزش و پرورش (سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۳). مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1755530>
- پرتوی، لطیف. (۱۴۰۰). بروز رفتارهای پرخطر با تأکید بر کیفیت زندگی در میان نوجوانان و جوانان. *رفاه اجتماعی*، ۲۱(۸۱)، ۱۹۵-۲۴۰. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.17358191.1400.21.81.3.6>
- پروین، ستار؛ و عباسی‌زاغه، اسماعیل. (۱۳۹۶). زمینه‌های اجتماعی مؤثر بر گرایش به رفتارهای پرخطر (مورد مطالعه: جوانان شهر سمنجان). *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۶(۳۷)، ۴۳-۶۰. https://faslname.msy.gov.ir/article_215.html
- جغتایی، عاطفه؛ مفاخری، عبدالله؛ و بخشی‌پور، ابوالفضل. (۱۴۰۲). بررسی اثربخشی آموزش ذهن‌آگاهی بر رفتارهای پرخطر، اهمال‌کاری و ترس از موفقیت در نوجوان. *خانواده‌درمانی کاربردی*، ۴(۱)، ۶۴-۸۱. <https://doi.org/10.22034/AFTJ.2023.334795.1496>
- دهقانی، حمید. (۱۳۹۸). تیپولوژی مناطق ۱۵ گانه شهری اصفهان با تأکید بر آسیب‌های اجتماعی محله‌های فوق بدخیم. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۳۰(۲) (پیاپی ۷۴)، ۱۱۷-۱۳۶. <https://doi.org/10.22108/JAS.2018.112690.1472>
- زارعی، عارف؛ باقرزاده، راضیه؛ غریبی، طیه؛ و روانی‌پور، مریم. (۱۳۹۹). گرایش به رفتارهای پرخطر در نوجوانان شهر بوشهر و عوامل مرتبط با آن، سال ۱۳۹۸. *طب جنوب*، ۲۳(۶)، ۵۵۴-۵۶۸. <https://doi.org/10.52547/ismj.23.6.554>
- سامانی، سیامک؛ و بهمنش، زهرا. (۱۳۸۹). مقایسه فرایندها و کنش‌های خانواده در نوجوانان عادی و بزهکار. *مطالعات انیت اجتماعی*، ۲۳، ۴۳-۶۸.
- شیخعلی، نهضت. (۱۴۰۰). نقش مدرسه و معلمان در کاهش آسیب‌های اجتماعی دانش‌آموزان در بستر سند تحول. *دستاوردهای نوین در مطالعات علوم انسانی*، ۴(۴۱)، ۱۵۹-۱۶۶. <https://www.jonahs.ir/showpaper/87643973264b81f5bcd069>
- طهرانی، عباس؛ عبداللهی، بیژن؛ زین‌آبادی، حسن‌رضا؛ و عباسیان، حسین. (۱۳۹۸). طراحی الگوی تربیت مدیران مدارس. *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۵(۱)، ۱۱۱-۱۳۴. <https://doi.org/10.22051/JONTOE.2019.21190.2273>

مطالعه دیدگاه مدیران پیرامون ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان...؛ محمدی‌احمدآبادی و همکاران | ۲۱۵

عابدی‌پریجا، حسین؛ و صادقی، الهه. (۱۴۰۱). واکاوی گرایش به رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم: سنجش تفاوت‌های جنسیتی بر اساس فاکتورهای فردی، خانوادگی و همسالان. پویش در آموزش علوم تربیتی و

مشاوره، ۸(۱۷)، ۳۴-۵۷. https://educationscience.cfu.ac.ir/article_2652.html

علمدارسرنند، زینب؛ عباس‌زاده، محمد؛ ابراهیم‌پور، داود؛ و علمی، محمود. (۱۴۰۱). تحلیل پیامدهای رفتارهای مخاطره-آمیز در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دارای رفتارهای پرخطر شهر تبریز). مطالعات

جامعه‌شناسی، ۱۵(۵۷)، ۱۱۹-۱۳۵. <https://doi.org/10.30495/JSS.2022.1949013.1419>

علیزادگانی، فاطمه؛ اخوان تفتی، مهناز؛ و خادمی، ملوک. (۱۳۹۶). بررسی علل گرایش به رفتارهای پرخطر در دانش-

آموزان پسر دبیرستانی شهر تهران. انتظام اجتماعی، ۹(۲)، ۱۰۳-۱۲۸.

http://sopra.jrl.police.ir/article_72226.html

فتحی، محمد؛ مستحفظیان، مینا؛ زاهدی، حمید؛ و کریمیان، جهانگیر. (۱۴۰۲). تعیین روابط علی عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان ورزشکار. مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی.

<https://doi.org/10.22080/JSMB.2023.22540.3696>

کهنسال‌نالی‌کاشری، سعیده؛ اسدی‌مجره، سامره؛ و اکبری، بهمن. (۱۴۰۱). ارائه مدل ساختاری رابطه بین تعارضات والدینی با رفتارهای پرخطر از طریق میانجی‌گری تاب‌آوری و تنظیم هیجان در نوجوانان. دانشکده پزشکی دانشگاه علوم

پزشکی مشهد، ۶۵(۱)، ۳۰۱-۳۱۴. <https://doi.org/10.22038/mjms.2021.60823.3558>

مظفری، نظیر؛ باقریان، فاطمه؛ زاده‌محمدی، علی؛ و حیدری، محمود. (۱۳۹۹). شناسایی چستی و چگونگی رفتارهای

پرخطر در نوجوانان درگیر رفتارهای پرخطر: یک مطالعه‌ی پدیدارشناسانه. اعتیادپژوهی، ۱۴(۵۶)، ۱۹۹-۲۲۴.

<https://doi.org/10.29252/etiadpajohi.14.56.199>

یوسفی‌نژاد، احمد؛ فرحبخش، کیومرث؛ سلیمی‌بجستانی، حسین؛ و عسگری، محمد. (۱۴۰۱). بررسی عوامل مدرسه‌ای

مؤثر در رفتارهای پرخطر نوجوانان شهر قزوین. پژوهمان، ۲۰(۳)، ۱۷۷-۱۸۷.

<http://dx.doi.org/10.61186/psj.20.3.177>

References

- Anyanwu, M.U. (2023). Psychological distress in adolescents: prevalence and its relation to high risk behaviors among secondary school students in Mbarara Municipality, Uganda, *BMC Psychology*, 11(5), 5-13. <https://doi.org/10.1186/s40359-023-01039-z>
- Astuti, N.H., Utomo, B., Damayanti, R., Anshari, D. (2022). Illicit Drug Use Pattern, Health-Risk Behaviors, and Social Contexts Among Indonesian Students, *Journal of Drug*, 52(1), 67-82. <https://doi.org/10.1177/00220426211045018>
- Cornell, D., Huang, F. (2016). Authoritative School Climate and High School Student Risk Behavior: A Cross-sectional Multi-level Analysis of Student Self-Reports. *Journal Youth Adolescence*, 45(11), 2246-2259. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0424-3>

- Erickson, K.G., Crosnoe, R. & Dornbusch, S.M. (2000). A Social Process Model of Adolescent Deviance: Combining Social Control and Differential Association Perspectives. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 395–425. <https://doi.org/10.1023/A:1005163724952>
- Gardner, L.A., Champion, K.E., Sunderland, M. (2023). Multiple lifestyle risk behaviours and hierarchical dimensions of psychopathology in 6640 Australian adolescents. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 57(2) 241–251. <https://doi.org/10.1177/00048674221080406>
- Gaylor, M.E., Krause, K.H., Welder, L.E., Cooper, A.C., Ashley, C., Mack, K.A., Crosby, A.E., Trinh, E., Ivey-Stephenson, A.Z., Whittle, L. (2023). Suicidal Thoughts and Behaviors Among High School Students - Youth Risk Behavior Survey, United States, 2021. *MMWR Suppl*, 72(1), 45–54. <https://doi.org/10.15585/mmwr.su7201a6>
- Godswill N, O., Chinwe E.O., Reamogetse, P. (2023). Risk and protective factors associated with health risk behaviours among school learners in Western Cape, South Africa, *BMC Public Health*, 23(16), 16-27. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-14845-8>
- Han, Y., Kim, S., Lee, T., Kim, S. (2024). Family factors and offline/online risk behaviors among South Korean adolescents: A multidimensional approach using latent profile analysis. *Children and youth services review*. V(156), 107230. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107230>
- Hoffmann, J. P. (2017). Family structure and adolescent substance use: An international perspective. *Substance Use & Misuse*, 52(13), 1667-1683. <https://doi.org/10.1080/10826084.2017.1305413>
- Jacobsen, C., Koustrup, C., Madsen Sjo, N. (2024). Attentive to learning? Supporting social youth services review. V(162), 107690. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107690>
- Jiang, C., Shi, S. (2024). Money or Time? The association between parental investment, school engagement and adolescent behavioral problem. *Children and youth services review*. V(157), 107391. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107391>
- Karki, S., Rynnanen, O., Salohekkila, P. (2023). Bayesian analysis of the factors explaining the disruptive behaviour of care leavers: A retrospective document analysis. *Children and youth services review*. V(155), 107174. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107174>
- Lanteri, L., Coley, R. (2024). School connectedness and social exclusion: Can school contexts ameliorate parental depression risks for early adolescent behavior problems?. *Children and youth services review*. V(164), 107848. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107848>
- Manwani, K. G., Gupta, M., & Chaturvedi, S. (2022). High risk behaviour in adolescents. *International Journal of Health Sciences (IJHS)*, 11584–11595. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6ns6.13232>
- Ninkron, P., Yau, S., Khuntitakul, P., & Nakamadee, B. (2021). Substance use and related risk behaviors among junior high school students in Nakhon Pathom province, Thailand. *Journal of Health Research*. 36(2), 345-353. <https://doi.org/10.1108/JHR-05-2020-0137>
- Pal Singh Balhara, Y., Sarkar, S., Chandra Bera, S., Gupta, R., Chawla, N., Lal, R. (2017). Who seeks treatment for dual disorders? Observations from a dual disorder clinic at the national drug dependence treatment centre in India over a 12 year period. *International Journal of High Risk Behaviors and Addiction*. 6(1), e32501. <https://doi.org/10.5812/ijhrba.32501>

- Palacios, J. (2018). Predictores de personalidad y autoeficacia sobre la conducta sexual en jóvenes mexicanos. *Anales de Psicología / Annals of Psychology*, 35(1), 131–139. <https://doi.org/10.6018/analesps.35.1.319471>
- Platt, R., Williams, S. R., & Ginsburg, G. S. (2016). Stressful life events and child anxiety: Examining parent and child mediators. *Child Psychiatry & Human Development*, 47, 23–34. <https://doi.org/10.1007/s10578-015-0540-4>
- uuuu, 2222)). ooo cccæaaaa–O ääääää nneee eeeeeee nn *Educație și valori în școala contemporană. Provocări și modele* (pp. 91-97). Editura Eikon. <https://doi.org/10.56177/epvl.cap12.2023.ro>
- Rutter, M. (1996). Transitions and Turning Points in Developmental Psychopathology: As applied to the Age Span between Childhood and Mid-adulthood. *International Journal of Behavioral Development*, 19(3), 603–626. <https://doi.org/10.1080/016502596385712>
- Ssewanyana D, Abubakar A, Newton CRJC, Otiende M, Mochamah G, Nyundo C, et al. (2020). Clustering of health risk behaviors among adolescents in Kilifi, Kenya, a rural Sub-Saharan African setting, PLoS ONE, 15(11), e0242186. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242186>
- Stahlberg, S., Diaz-Cayeros, A., Pizatella-Haswell, R. (2022). Supporting youth and families to prevent risky youth behavior and delinquency: An impact evaluation of a family counseling program in the Caribbean. *Children and youth services review*. V(142), 106645 <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106645>
- Strauss, A. L. & Corbin, J. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for developing Grounded Theory* (3rd). Thousand Oaks, CA: Sage
- Wasis, A. (2024). Adiksi Smartphone Terhadapusia Remaja. *Jurnal Hukum, Kebijakan Publik, dan Pemerintahan*, 1(3), 28–37. <https://doi.org/10.62383/desentralisasi.v1i3.38>
- Xiao, H., Wu, Y., Chen, Z., Nie, Y. (2024). Which need satisfaction better explains the relation between parental psychological control and adolescent behavior problems: A parallel multi-mediator model based on general strain theory. *Children and youth services review*. V(163), 107779. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107779>

استناد به این مقاله: محمدی‌احمدآبادی، سعیده، زندوانیان نائینی، احمد،، برزگر بفروئی، کاظم،، حسینی، حسین،، کرمی، زهره. (۱۴۰۵). مطالعه دیدگاه مدیران پیرامون ابعاد و مؤلفه‌های رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مدارس متوسطه: پژوهش داده‌بنیاد، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۷(۶۷)، ۱۸۷–۲۱۷. DOI: 10.22054/qccpc.2026.84261.3408

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.